ਅਣਗੌਲੇ ਸਿੱਖ ਕਬੀਲੇ

ਡਾ ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੇਵਾਲ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖੀ ਦਾ ਜੋ ਬੂਟਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ ਫੈਲਾਇਆ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘ ਬਣਾਇਆ ਉਹ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹਾਂ ਫੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਵਾ ਚੌਦਾਂ ਕ੍ਰੋੜ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਗੜ੍ਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ-

ਨੰ	ਗ੍ਰੁਪ	ਇਲਾਕਾ	ਗਿਣਤੀ
1	ਸਥਾਨਿਕ	ਪੰਜਾਬ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਹਰਿਆਣਾ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਗਿਰਦ ਇਲਾਕੇ	2 ਕ੍ਰੋੜ
2	ਸਿਕਲੀਗਰ	ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ, ਆਂਧਰਾ, ਕਰਨਾਟਕ, ਮੱਧ-ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਗੁਜਰਾਤ, ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਆਦਿ	4 ਕ੍ਰੋੜ
3	ਵਣਜਾਰੇ	ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਪੰਜਾਬ, ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਆਦਿ	5 ਕ੍ਰੋੜ
4	ਸਤਿਨਾਮੀਏ	ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਝਾੜਖੰਡ, ਬੰਗਾਲ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ ਆਦਿ	1 ਕ੍ਰੋੜ
5	ਜੌਹਰੀ	ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਆਦਿ	20 ਹਜ਼ਾਰ
6	ਆਸਾਮੀ	ਆਸਾਮ ਦੇ ਵੀਹ ਪਿੰਡ	20 ਹਜ਼ਾਰ
7	ਬਿਹਾਰੀ	ਕਿਸ਼ਨ ਗੰਜ ਤੇ ਪਟਨਾ ਬਿਹਾਰ ਆਦਿ	20 ਹਜ਼ਾਰ
8	ਥਾਰੂ	ਬਿਜਨੌਰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	20 ਹਜ਼ਾਰ
9	ਲਾਮੇ	ਕਰਮਾਪਾ ਤੇ ਨਈਂਗਮਾਪਾ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ	1 ਲੱਖ
10	ਸਿੰਧੀ	ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਗੁਜਰਾਤ, ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਆਦਿ	2 ਲੱਖ
11	ਵਿਦੇਸ਼ੀ	ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਥਾਈਲੈਂਡ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਤੇ ਅਫਰੀਕਾ	10 ਲੱਖ
12	ਹੋਰ ਸਿੱਖ	ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ, ਰਾਧਾਸੁਆਮੀ ਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ	10 ਲੱਖ
		ਕੁੱਲ	14-22ਕ੍ਰੋੜ

ਉਪਰੋਕਤ ਆਂਕੜਿਆਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਿਆਂ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਗ੍ਰੁਪ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਣਜਾਰੇ, ਸਿਕਲੀਗਰ ਤੇ ਸਤਿਨਾਮੀਏ ਪ੍ਰਮੁਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਆਢਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜਾ ਇਹ ਹਾਲੇ ਤਕ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਥਾਂ ਥਾਂ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਖਾਂਦੇ, ਬੁਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦਿਆਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਿਆ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਇੱਕ ਝਾਤ ਪਾਉਣੀ ਕੁਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜੇਂ ਸਿਕਲੀਗਰ ਤੇ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸ਼ਜਰਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ - ਯਜ - ਕੋਯਜ - ਕਰਨ- ਕੈਸ਼ਬ

ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅਗੇ ਦੋ ਮੂਹੀਆਂ ਸਨ ਚਾਡਾ ਤੇ ਥਿਡਾ। ਚਾਡਾ ਮੂੰਹੀਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ਨਥਾਡ (ਨਾਥ), ਜੁਗਾਡ (ਜੋਗੀ) ਤੇ ਖਿਮਾਦ (ਸਿਕਲੀਗਰ) ਤੇ ਥਿੱਡਾ ਮੂੰਹੀ ਵਿਚੋਂ ਹਨ- ਮੋਤਾ (ਲੁਬਾਣੇ) ਤੇ ਮੋਲਾ (ਵਣਜਾਰੇ)। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਰਵਾੜੀ ਕਬੀਲੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਠੌਰ, ਪਰਮਾਰ ਤੇ ਚੌਹਾਨ ਗੋਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਹਿਸਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ।

ਵਣਜਾਰੇ –

ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਣਜਾਰਾ ਕਬੀਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁਖ ਹੈ ਜੋ ਸਮੁਚੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਣਜਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਅਪਣੇ ਪੂਰੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਸਿੰਜਿਆ। ਬਹਾਦੁਰ ਏਨੇ ਕਿ ਬਚਿਤਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਦਿੰਦੇ। ਗਿਆਨੀ ਏਨੇ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋ ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਿਸੇ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਨ ਵਣਜਾਰੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਦਕ ਏਨਾ ਕਿ ਬੰਦ ਬੰਦ ਤਾਂ ਕਟਵਾ ਲਿਆ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਨਾਂ ਛੱਡੀ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲਭਣ ਲਈ ਜੇ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗਿਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਵਾਰ ਦਿਤੀਆਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਧੜ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਅਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਦੀਵਾਨਗੀ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਨਿਭਾਈ ਕਿ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦਿਵਾਨੇ ਹੋ ਰਹੇ, ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੇ ਵਾਰ ਦਿਤਾ।

ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਪਹਿਲਾ ਵਣਜਾਰਾ ਸਿੱਖ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਭਨਾਭ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਬਣਾਕੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਹਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਫੈਲਾਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿਖ ਸੀ ਗੜ੍ਹ ਗਵਾਲੀਅਰ ਕਾ ਦਾਰੋਗਾ ਹਰਿਦਾਸ ਬਨਜਾਰਾ। ਇਸ ਦੇ ਕੋਲ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ, ਭਾਈ. ਗੁਰਦਾਸ, ਭਾਈ. ਬਲੂ, ਭਾਈ ਪਰਾਣਾ, ਭਾਈ ਕੀਰਤੀਆ ਆਦਿ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਵੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖਬਰ ਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਪੂਰੀ ਸੁਖ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ।

ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰਿਦਾਸ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਰੋਲ ਦਾ ਇਸ ਤਰਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, 'ਏਕ ਦਿਵਸ ਹਰਿਦਾਸ ਦਰੋਗਾ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ- ਬੋਲਾ ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਬ ਰਾਤ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮਹਿਲੋਂ ਮੇਂ ਸੋਤਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਡਰਾਵਨੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਆਦਿ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਕੇ ਅਗੰਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਹਿੰਦ ਕੇ ਪੀਰ ਕੋ ਗੜ੍ਹ ਗਵਾਲੀਅਰ ਮੇਂ ਬੰਦੀਵਾਨ ਬਨਾ ਰਖਾ ਹੈ ਉਸੇ ਛੋੜ ਦੇਂ। (ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ, ਪੰਨਾ 34) ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਨੇ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾ ਕਰਨੇ ਕਾ ਪਰਵਾਨਾ ਦਰੋਗਾ ਕੋ ਜਾਇ ਦੀਆ। ਪਰਵਾਨਾ ਵਾਚ ਛੋਟੀਆਂ ਕੈਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦੀਏ ਗਏ। ਲੰਬੀ ਕੈਦ ਵਾਲੇ 101 ਕੈਦੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਦਰੋਗਾ ਸੇ ਹਮ ਨੇ ਪੂਛਾ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਨ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਕਿਆ ਲਿਖਾ ਹੈ ਦਰੋਗਾ ਹਾਥ ਬਾਂਧ ਕਰ ਬੋਲਾ – ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇਰੀਆਂ ਤੂ ਜਾਣੇਂ। ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਵਾਨੇ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਕਿ ਜੋ ਵਡੀਆਂ ਕੈਦਾਂ ਵਾਲੇ ਕੈਦੀ ਹੈਂ – ਉਹ ਆਪ ਕਾ ਜਾਮਾ ਪਕੜ ਜਿਤਨੇ ਬਾਹਰ ਆਇ ਜਾਏਂ ਉਨੇ ਛੋਰ ਦੀਆ ਜਾਏ। ਭਾਈ ਨਾਨੂੰ ਅਸੀ ਹਰਿ ਦਾਸ ਤੇ ਕਹਾ, ਹਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਲਿਖਾ ਸੁਨ ਲੀਆ ਹੈ- ਅਸੀਂ ਗੜ੍ਹ ਕਾ ਤਿਆਗ ਫਜ਼ਰੇ ਕਰਾਂਗੇ। ਦਰੋਗਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਥਾ, ਅਸਾਂ ਉਸੇ ਕਹਿ ਕੇ ਏਕ ਸੈ ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚੋਗਾ ਬਨਵਾਇ ਲੀਆ। ਭੋਰ ਹੋਤੇ ਸਬੋ ਰਾਜਯੋਂ ਕੋ ਏਕ ਚੋਗੇ ਕੀ ਕਲੀ ਫੜਾਇ ਸਭ ਕੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ਕਰਾਇ ਦਈ।। '(ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ, ਪੰਨਾ 35-36)

ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭੱਟ ਵਹੀਆਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ – ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਥਾ, ਇਸ ਕਾ ਟਾਂਡਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਜਾਇ ਰਹਾ ਥਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਏਸ ਕੇ ਟਾਂਡੇ ਮੇਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਇ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਆ। ਭਾਈ ਦਾਸਾ, ਭਾਈ ਅੜੂ ਰਾਮ ਆਦਿ ਸਿਖਾਂ ਕੇ ਗੈਲ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਸੇ ਚਲਕੇ ਮਟਨ ਮਾਰਤੰਡ ਤੀਰਥਾਂ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ- ਭਾਈ ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਨਗਰੀ

ਮੋਟੇ ਟਾਂਡੇ ਮੇਂ ਜਾਇ ਬਿਰਾਜੇ। ਭਾਵੀ ਵਸ ਭਾਈ ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ ਕਾ ਪਿਤਾ -ਭਾਈ ਦਾਸਾ ਮੋਟੇ ਟਾਂਡਾ ਮੇਂ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸਿਧਾਰ ਗਿਆ।

ਸਤਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਹੇ ਜਿਸ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਭੱਟ ਵਹੀ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰਾਂ ਹੈ- 'ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਮਹਿਲ ਸਤਮਾਂ ਬੇਟਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕਾ।। ਸੰਮਤ ਸਤਰਾਂ ਸੈ ਸਤਾਰਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਖੇ ਜੇਠ ਮਾਸ ਕੀ ਪੰਚਮੀ ਕੇ ਦਿਹੁੰ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਆਏ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਮੇਂ, ਗੈਲੇ ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ ਆਇਆ ਬੇਟਾ ਦਾਸੇ ਕਾ, ਪੋਤਾ ਬਿੰਨੇ ਕਾ, ਨਾਤੇ ਬਹੋੜੂ ਕੇ ਬੰਸ ਸਉਨ ਕੀ ਪੇਲੀਆ ਗੋਤਰ ਬਨਜਾਰਾ। '(ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ, ਪੰਨਾ 40) ਮੱਖਣ **ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਟਾਂਡੇ ਮੇਂ ਚਾਰ ਮਾਸ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ ਰਹੇ।** (ਭੱਟ ਵਹੀ ਤਲਉਂਡਾ ਪ੍ਰਗਣਾ ਜੀਂਦ)।

ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ ਬਨਜਾਰਾ ਦਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਹੈ-

'ਸੰਮਤ ਸਤਰਾਂ ਸੈ ਇਕੀਸ ਕੋ ਦੀਵਾਲੀ ਕਾ ਪੁਰਬ ਹੋਆ, ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਸੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਹੁੰਮ ਹੁਮਾਇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਨੇ ਆਈਆਂ। ਬਕਾਲਾ ਗਾਓਂ ਮੇ ਬੜਾ ਕੋਤੂਹਲ ਹੂਆ, ।। ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ ਬਨਜਾਰਾ ਸੰਗਤ ਸਾਥ ਲੈਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਨੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਕਾ ਬੇੜਾ ਦਰਿਆਇ ਬੀਚ ਤ੍ਰੇਮੂ ਕੇ ਪਤਨ ਮੇਂ ਭੰਵਰ ਬੀਚ ਫਸਾ ਥਾ। ਇਸੇ ਇੱਕ ਸੌ ਮੋਹਰ ਦੇਨੀ ਮਾਨੀ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁਹਰੇਂ ਲੈਕੇ ਬਕਾਲਾ ਨਗਰੀ ਆਇਆ। ਪ੍ਰਿਥਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਧੀਰ ਮਲ ਜੀ ਕਾ ਘਰ ਥਾ, ਮਸੰਦ ਬਨਜਾਰੇ ਕੇ ਇਸ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੇ ਲੇ ਆਇ। ਮੱਖਨ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਾਂਚ ਮੁਹਰੇਂ ਭੇਟਾ ਕੀ ਇਸਤਰੀ ਸੇਲਜਣੀ ਤੇ ਤਿਨਾ ਬੇਆਂ ਦੋ ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ ਭੇਟ ਕੀਂ। ਯ੍ਰੀ ਧੀਰ ਮਲ ਨੇ ਇਨਹੇ ਸਿਰੋਪਾ ਦੇਕਰ ਵਿਦਾ ਕੀਆ। ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ ਯਹਾਂ ਸੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਮੇ ਆਇਆ। ਪਾਂਚ ਮੁਹਰੇਂ ਪੇਂਟ ਕੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਏ, ਬਨਜਾਰੇ ਸੇ ਅਪਨੀ ਮਨੌਤ ਮਾਂਗੀ। ਬਚਨ ਹੋਆ ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ! ਤੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੂਹੇ ਰਾਂਗ ਕੀ ਥੈਲੀ ਮੇਂ ਜਿਸਕਾ ਡੋਰਾ ਹਰੇ ਰੰਗ ਕਾ ਹੈ ਮੋਹਰਾਂ ਪਾਇ ਕਰ ਲਾਈ ਹੈ। ਥੈਲੀ ਤੇਰੇ ਬੜੇ ਬੇਟੇ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ ਜੋ ਪੀਛੇ ਖਲਾ ਹੈ। 'ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨ ਪਾਇ ਆਗੇ ਆਇ ਮਸਤਕ ਟੇਕ ਕੇ ਥੈਲੀ ਭੇਟ ਕੀ। ਮੱਖਨ ਸ਼ਾਹ ਬਾਹਰ ਆਇ ਪਲੂ ਫੇਰਿਆ, ਕਹਾ, 'ਭੂਲੀਏ **ਸੰਗਤੇ ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ** 'ਤੀਨ ਬਾਰ ਐਸਾ ਬਚਨ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਨਜਾਰੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਬਿਗਸੇ, ਇਸੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾਨ ਦੀਆ। '(ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੰਨਾ 61-62)

ਇਸੇ ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ ਬਨਜਾਰੇ ਨੇ ਅਪਣਾ ਗੁਰੂ ਸਿਖੀ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸਦਾ ਬੇਟਾ ਕੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜਦਾ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦੁਰੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਹੈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰੇ ਦੀ ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਧੜ ਨਖਾਸ ਚੌਕ ਤੋਂ ਬੜੀ ਬਹਾਦੁਰ ਤੇ ਚੁਸਤੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਪਾਕੇ ਚੱਕ ਲਿਆਂਦਾ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਇਸੀਨਾ ਵਿਚਲਾ ਅਪਣਾ ਘਰ ਚਿਤਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।

ਜਿਤਨੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਇਸ ਕਬੀਲੇ ਨੇ ਸਿਖੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਆਂਕੜਿਆਂ ਤੇ ਇੱਕ ਝਾਤ ਮਾਰਿਆਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਰ ਯੁਧ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ

ਵਣਜਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਲੜੀਆਂ

ਨੰ	ਨਾਮ	ਪਿਤਾ	ਸ਼ਹਾਦਤ ਥਾਂ	ਸ਼ਹਾਦਤ ਮਿਤੀ	ਸਮਾਂ	ਭੱਟਵਹੀ
1	ਨਾਨੂ	ਮੂਲਾ	ਰੁਹੀਲਾ	3 ਕਤਕ1678	ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
2	ਸੁਖਾ	ਮਾਂਡਨ	ਮਰਾਝਕੇ	17ਪੋਹ1691	ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
3	ਬਲੂ	ਮੂਲਾ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	15-4-1634	ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
4	ਨਠੀਆ	ਬਲੂ	ਕਰਤਾਰਪੁਰ	31ਵਿਸਾਖ1692	ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
5	ਦਾਸਾ	ਬਲੂ	ਫਗਵਾੜਾ	1 ਜੇਠ 1692	ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
6	ਸੁਹੇਲਾ	ਬਲੂ	ਫਗਵਾੜਾ	1 ਜੇਠ 1692	ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ

7	ਦਿਆਲ ਦਾਸ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਦਿਲੀ	11-11-1675	ਨੌਂਵੇ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
8	ਹਠੀ ਚੰਦ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਭੰਗਾਣੀ	18-11-1688	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
9	ਸੋਹਣ ਚੰਦ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਨਦੌਣ	20-3-1691	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
10	ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਗੁਲੇਰ	20-02-1696	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਭਾਦਸੋਂ
11	ਰਾਇ ਸਿੰਘ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਮੁਕਤਸਰ	30-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
12	ਮਾਨ ਸਿੰਘ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਚਿਤੌੜਗੜ੍ਹ	03-04-1708	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਸਾਖੀਆਂ
13	ਜੇਠਾ ਸਿੰਘ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਆਲੋਵਾਲ	11-10-1711	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਤਲੌਂਡਾ
14	ਰੂਪ ਸਿੰਘ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਆਲੋਵਾਲ	11-10-1711	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਤਲੌਂਡਾ
15	ਜੇਠਾ ਸਿੰਘ	ਛਬੀਲਾ	ਆਲੋਵਾਲ	**9ਕਤਕ1768**	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਤਲੌਂਡਾ**
16	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਲਹੌਰ	24-06-1734	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਮੁਲਤਾਨੀ
17	ਜਗਤ ਸਿੰਘ	ਮਾਈ ਦਾਸ	ਲਹੌਰ	24-06-1734	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਮੁਲਤਾਨੀ
18	ਕਲਿਆਣਸਿੰਘ	ਦਿਆਲਦਾਸ	ਤਾਰਾਗੜ੍ਹ	29 ਭਾਦੋਂ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤੋਮਰ
19	ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਫਤੇਗੜ੍ਹ	31 ਭਾਦੋਂ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਜਾਦੋਬੰਸੀ
20	ਨੰਦ ਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਫਤੇਗੜ੍ਹ	31 ਭਾਦੋਂ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਜਾਦੋਬੰਸੀ
21	ਬਾਘ ਸਿੰਘ	ਰਾਇ ਸਿੰਘ	ਅਗੰਮਗੜ	31 ਭਾਦੋਂ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
22	ਘਰਬਾਰਾਸਿੰਘ	ਨਾਨੂੰ	ਅਗੰਮਗੜ	31 ਭਾਦੋਂ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
23	ਆਲਮ ਸਿੰਘ	ਦਰੀਆ	ਲੋਹਗੜ੍ਹ	1 ਅਸੂ 1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
24	ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ	ਰਾਇ ਸਿੰਘ	ਲੋਹਗੜ੍ਹ	1 ਅਸੂ 1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
25	ਕੁਸ਼ਾਲਸਿੰਘ	ਮਖਣਸ਼ਾਹ	ਲੋਹਗੜ੍ਹ	1 ਅਸੂ 1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
26	ਮਥਰਾ ਦਾਸ	ਦਿਆਲਦਾਸ	ਨਿਰਮੋਹਗੜ੍ਹ	7 ਕਤਕ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
27	ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ	ਕੇਵਲ	ਨਿਰਮੋਹਗੜ੍ਹ	7 ਕਤਕ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਮੁਲਤਾਨੀ
28	ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ	ਜੀਤਾ	ਨਿਰਮੋਹਗੜ੍ਹ	12ਕਤਕ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
29	ਮੋਹਰਸਿੰਘ	ਧੂਮਾ	ਨਿਰਮੋਹਗੜ੍ਹ	12ਕਤਕ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
30	ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ	ਪ੍ਰੇਮਚੰਦ	ਕਲਮੋਟ	19ਕਤਕ1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
31	ਉਦੈ ਸਿੰਘ	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਸ਼ਾਹੀਟਿਬੀ	06-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਕਰਸਿੰਧੂ
32	ਅਨਿਕ ਸਿੰਘ	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਚਮਕੌਰ	07-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਸਾਖੀਆਂ
33	ਅਜਬ ਸਿੰਘ	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਚਮਕੌਰ	07-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਸਾਖੀਆਂ
34	ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਚਮਕੌਰ	07-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਸਾਖੀਆਂ
35	ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਕੋਟਨਿਹੰਗ	08-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	ਤਲੌਂਡਾ
36	ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਲਹੌਰ	24-6-1734	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਮੁਲਤਾਨੀ
37	ਗੁਰਬਖਸ਼ਸਿੰਘ	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਲਹੌਰ	24-6-1734	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਮੁਲਤਾਨੀ
38	ਕੇਸੋ ਸਿੰਘ	ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ	ਬਿਲਾਸਪੁਰ	26-12-1711	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਸਾਖੀਆਂ
39	ਸੈਣਾ ਸਿੰਘ	ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ	ਸਢੌਰਾ	22-6--1713	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਸਾਖੀਆਂ
40	ਸੰਗਰਾਮਸਿੰਘ	ਬਚਿਤ੍ਰਸਿੰਘ	ਚਪੜਚਿੜੀ	13-5-1710	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਸਾਖੀਆਂ
41	ਰਾਮ ਸਿੰਘ	ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ	ਦਿਲੀ	9-6-1713	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਸਾਖੀਆਂ
42	ਮਹਬੂਬ ਸਿੰਘ	ਉਦੈ ਸਿੰਘ	ਚਪੜਚਿੜੀ	13-5-1710	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਸਾਖੀਆਂ
43	ਫਤੇ ਸਿੰਘ	ਉਦੈ ਸਿੰਘ	ਚਪੜਚਿੜੀ	13-5-1710	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਸਾਖੀਆਂ

44	ਅਲਬੇਲਸਿੰਘ	ਉਦੈ ਸਿੰਘ	ਸਢੌਰਾ	22-6-1713	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਸਾਖੀਆਂ**
45	ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ	ਉਦੈ ਸਿੰਘ	ਸਢੌਰਾ	22-6-1713	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਸਾਖੀਆਂ**
46	ਬਾਘ ਸਿੰਘ	ਉਦੈ ਸਿੰਘ	ਬਿਲਾਸਪੁਰ	26-12-1711	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਸਾਖੀਆਂ**
47	ਬਾਘ ਸਿੰਘ	ਰਾਇ ਸਿੰਘ	ਅਗੰਮਗੜ	ਭਾਦੋਂ 1757	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	**ਸਾਖੀਆਂ**
48	ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ	ਰਾਇ ਸਿੰਘ	ਮੁਕਤਸਰ	30-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	**ਮੁਲਤਾਨੀ**
49	ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ	ਰਾਇ ਸਿੰਘ	ਮੁਕਤਸਰ	30-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	**ਮੁਲਤਾਨੀ**
50	ਸੰਤਸਿੰਘ ਬੰਗੇ	ਨਠੀਆ	ਚਮਕੌਰ	07-12-1705	ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ	**ਸਾਖੀਆਂ**
51	ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਲਹੌਰ	24-6-1734	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	ਕਰਸਿੰਧੂ
52	ਰਣ ਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਲਹੌਰ	24-6-1734	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	**ਕਰਸਿੰਧੂ**
53	ਭਗਵੰਤਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਦਿਲੀ	1ਹਾੜ1773ਸੁ	ਬੰਦਾਸਿੰਘ	ਭਾਦਸੋਂ
54	ਕੌਰ ਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਦਿਲੀ	1ਹਾੜ1773ਸੁ	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਭਾਦਸੋਂ**
55	ਬਾਜ ਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਦਿਲੀ	1ਹਾੜ1773ਸੁ	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਭਾਦਸੋਂ**
56	ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਦਿਲੀ	1ਹਾੜ1773ਸੁ	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਭਾਦਸੋਂ**
57	ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਦਿਲੀ	1ਹਾੜ1773ਸੁ	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਭਾਦਸੋਂ**
58	ਲਾਲ ਸਿੰਘ	ਨਠੀਆ	ਦਿਲੀ	1ਹਾੜ1773ਸੁ	**ਬੰਦਾਸਿੰਘ**	**ਭਾਦਸੋਂ**
59	ਆਲਮ ਸਿੰਘ	ਦਰੀਆ	ਲਹੌਰ	24-6-1734	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	**ਤਲੌਂਡਾ**
60	ਗੁਲਜ਼ਾਰਸਿੰਘ	ਦਰੀਆ	ਲਹੌਰ	24-6-1734	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	**ਤਲੌਂਡਾ**
61	ਨਗਾਹੀ ਸਿੰਘ	ਲਖੀ ਰਾਇ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	9 ਵਿ 1766	ਮਨੀ ਸਿੰਘ	

'ਸਾਖੀਆਂ' - ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ- ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ, ਗਿ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ

ਇਨ੍ਹਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਲੋਵਾਲ ਵਿਖੇ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ 40 **ਹੋਰ ਵਣਜਾਰਿਆਂ** ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਹੈ- 'ਸਰਬਰਾਹ ਖਾਂ ਕੋਤਵਾਲ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੁਇਆ ਕਿ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ 40 ਵਣਜਾਰੇ ਸਿਖ ਕੁਤਵਾਲੀ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਵਾਹ ਭਲੀ, ਨਹੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ, ਕੁਫਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜੇ। ਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਾਰ ਦਿਓ। (ਅਖਬਾਰਾਤਿ ਦਰਬਾਰਿ ਮੁਅਲਾ 11 ਅਕਤੂਬਰ 1711, ਦਸ ਰਮਜ਼ਾਨ ਹਿਜਰੀ 1123, ਸੰਨ ਪੰਚਮ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹੀ)। ਏਥੇ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਰਫ ਸੌ ਕੁ ਵਣਜਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੂਚੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸੇ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੇਗਾਂ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਪੁਠੀਆਂ ਖਲਾਂ ਲੁਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਤਿੰਨੇ ਭਰਾ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸੱਤ ਭਰਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖੀ ਬਚਾਉਂਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਜਿਵੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਦੇ ਬਲੂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਭਾਈ ਨਾਨੂੰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਪੁਤਰ ਨਠੀਆ, ਦਾਸਾ ਤੇ ਸੁਹੇਲਾ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਯੁਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ ਭੇਜੇ ਤਿਵੈ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪੁਤਰ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਉਦੈ ਸਿੰਘ, ਅਨਿਕ ਸਿੰਘ, ਅਜਬ ਸਿੰਘ, ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ਸਿੰਘ, ਪੋਤਰੇ ਕੇਸੋ ਸਿੰਘ, ਸੈਣਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਗਰਾਮਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਮਹਬੂਬ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ, ਅਲਬੇਲਸਿੰਘ, ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਘ ਸਿੰਘ, ਬਾਘ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ, ਚਾਚੇ ਨਠੀਆ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਬੰਗੇਸ਼ਵਰੀ, ਰਣ ਸਿੰਘ, ਭਗਵੰਤਸਿੰਘ, ਕੌਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਜ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਸਹੀਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਲਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰਾ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਦੇ ਕੁੱਝ ਕੁ ਨਮੂਨੇ ਪੇਸ਼ ਹਨ -

- ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਪਾਇ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਬੇਟਾ ਮਾਈ ਦਾਸ ਪੋਤਾ ਬਲੂ ਕਾ, ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਬੇਟਾ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਬੇਟਾ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਕਾ... ਸਾਲ ਸਤਰਾਂ ਸੈ ਸਤਵੰਜਾ ਅਸੂੰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਪਹਿਲੀ ਵੀਰਵਾਰ ਕੋ ਦਿਹੁੰ ਕਿਲਾ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ' ਚਰਨਗੰਗਾ ਨਦੀ ਕੇ ਮਲਾਨ ਸਾਹਮੇ ਮਾਥੇ ਘੁਰ ਯੁਧ ਕੀਆ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਥੀ ਕੋ ਮਾਰ ਭਗਾਇਆ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ ਜਸਵਾਰੀਆ ਮਾਰਾ ਗਿਆ। ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਸਖਤ ਘਾਇਲ ਹੁਏ। ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਬੇਟਾ ਦਰੀਆ ਕਾ ਪੋਤਾ ਮੂਲੇ ਕਾ, ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਬੇਟਾ ਰਾਇ ਸਿੰਘ ਕਾ, ਕੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਬੇਟਾ ਮਖਨ ਸ਼ਾਹ ਕਾ ਬਨਜਾਰਾ ਰਣ ਮੇ ਜੂਝ ਮਰੇ। (ਭਟ ਵਹੀ ਤਲਾਉਂਡਾ, ਪਰਗਨਾ ਜੀਂਦ ਖਾਤਾ ਜਲਹਾਨੋਂ ਕਾ)
- ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ- ਸੰਮਤ ਸਤ੍ਰਾਂ ਸੈ ਪੈਂਸਠ ਕਾਰਤਕ ਮਾਸੇ ਸੁਦੀ ਥਿਤ ਤੀਜ ਕੇ ਦਿਹੁੰ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਪੰਥ ਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪ ਬੰਗੇਸਰੀ ਕੇ ਟਾਂਡੇ ਮੇਂ ਮਦਰ ਦੇਸ ਜਾਨੇ ਕਾ ਬਚਨ ਕੀਆ। ਇਸ ਕੇ ਹਮਰਾਹ ਪਾਂਚ ਚੋਣਵੇਂ ਸਿਖ ਭਾਈ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ, ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਏ। (ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੰਨਾ 187) ਬੰਦੇ ਨੇ ਮਾਝੇ ਦ ਜਥੇ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ, ਕਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤੇ।... ਸਾਰੇ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਹਾਕਮੀ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦੀ ਤੀਜਾ ਭਰਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਵੂਸ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਭਰਾ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ ਬੰਦੇ ਦੀ ਅੜਦਲ ਵਿਚ।... ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜੋਂ ਨਾਮ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੁਣਵਾਂ ਯੋਧਾ ਅਤੇ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਨਿਰਭੈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਭਾਈ ਵੀ ਘਟ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਵਲੇ 2 ਅਹੁਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦਲ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਪੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹਾਦੁਰ ਅਖੀਰ ਦਮ ਤੀਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਬੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। (ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਅਸਰੀਅਨ, ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ, ਪੰਨਾ 34-41) ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ, ਬੇਟੇ ਨਠੀਆ ਕੇ, ਪੋਤੇ ਬਲੂ ਰਾਇ ਕੇ... ਸੰਮਤ 1773 ਅਸਾਢ ਮਾਸੇ ਏਕਮ ਕੇ ਦਿਵਸ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦਿਹੁੰ ਚਢੇ ਬਖਤਯਾਰ ਕਾਕੀ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਪਾਸ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਪਾਇ ਗਏ।। (ਭੱਟ ਵਹੀ ਭਾਦਸੋਂ, ਪਰਗਣਾ ਥਾਨੇਸਰ)

ਡਾ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿਘ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 20, 000 ਟਾਂਡੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜ ਕ੍ਰੋੜ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ 22 ਸੁਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ ਹੈ ਪਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ (47 ਲੱਖ)', ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ (62 ਲੱਖ), ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ (71 ਲੱਖ), ਕਰਨਾਟਕ, (67 ਲੱਖ), ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (58 ਲੱਖ) ਉੜੀਸਾ (33 ਲੱਖ), ਬਿਹਾਰ (35 ਲੱਖ), ਰਾਜਿਸਥਾਨ (32 ਲੱਖ) ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਖਿਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਗਰਾਂ ਲੇਨੇ ਇਹ ਬਸਤੀ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਟਾਂਡਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਟਾਂਡੇ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਗਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਆਂਡੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਨਾਇਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਪਣਾ ਸਬੰਧ ਰਾਠੌਰ, ਚੌਹਾਨ, ਪਵਾਰ ਤੇ ਯਾਦਵਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਵੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਰਾਸਟਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਵੀ ਪੀ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਸੁਧਾਕਰ ਰਾਓ ਨਾਇਕ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿਖ ਨਾ ਐਲਾਨਿਆ ਪਰ ਟਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਕੁੱਝ ਸੁਧਾਰ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ।

ਘੁੰਮ ਫਿਰਕੇ ਵਣਜ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਣਜਾਰਾ ਪਿਆ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਵਿਉਪਾਰੀ ਕੌਮ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਤੇ ਭਾਰੀ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਵਸ ਗਏ ਤੇ ਵਿਉਪਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਪਰ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਦੇ ਵਿਉਪਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਡੀ ਢਾਹ ਲਾਈ ਤੇ ਇਹ ਖੇਤੀ ਵਲ ਮੁੜੇ ਪਰ ਕਮਾਈ ਖੇਤਰੋਂ ਊਣੇ ਹੀ ਰਹੇ ਅਜ ਕਲ ਇਹ ਬੜੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਾਈਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਨਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੜ ਨਾ ਛਡਿਆ। ਗੁਰੂ

ਨਾਨਕ ਦਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੜ ਲਾਈ ਰਖਿਆ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਹੋ ਗਿਆ- ਜਿਸ **ਘਰ ਨਾਨਕ ਪੂਜਾ, ਤਿਸ ਘਰ ਦੇਉ ਨ ਦੂਜਾ**'

ਵਣਜਾਰੇ ਸਿਖ ਅਪਣੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਟਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਰਦਾਸੀਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਧੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸੀਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਧੜੇ ਲੜਾਈ ਅੱਧਵਾਟੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੜਕੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਪਗੜੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰੁਪਈਆ ਬੰਨ੍ਹੇ ਬਗੈਰ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਰੁਪਈਆ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਂਹਦੜ ਲੜਕੀ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਚੂੜਾ ਪਹਿਨਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੈਂ ਸੂਈ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਲਾੜੇ ਦੀ ਬਾਂਹ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਗ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਣਜਾਂਰਿਆਂ ਪਾਸ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਪਰ ਉਪਜ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋ ਵਣਜਾਰੇ ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਅੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਗਾਰੇ ਰੱਖਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਦੀ ਛਾਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾ ਤੇ ਅਮਿਟ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਧੜ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰੇ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਧੀ ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਹਰਾਸ਼ਟਰ ਫੇਰੀ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਪਚੌੜ ਗਏ ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਗਲ ਸਾਮਣੇ ਆਈ। ਇਥੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤਲੇਗਾਉਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮਨੂੰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਚੰਗਾ ਸਿਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣੀ ਜਿਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਮੰਨ ਲਈ ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਮੁੱਕਰ ਗਏ। ਮਨੂੰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਐਲਾਨਿਆ ਕਿ ਜੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈ ਅਪਣਾ ਘਰ ਢਾ ਕੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਉਸ ਕਿਹਾ, 'ਜੇ ਸਾਡਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰਾ ਅਪਣਾ ਘਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਲਈ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੈ ਅਪਣਾ ਘਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਢਾਹ ਸਕਦਾ।' ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਮਜ਼ਾਕ ਸਮਝਿਆ ਪਰ ਜਦ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨੂੰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣਾ ਘਰ ਢਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਅੱਧਾ ਕੁ ਘਰ ਢਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਲਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਏਥੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਲੜ ਲਗਣ ਦਾ ਜੋ ਜੋਸ਼ ਮੈ ਵੇਖਿਆ ਅਜਿਹਾ ਜੋਸ਼ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਚਾਅ ਉਤਸ਼ਾਹ-ਉਮਾਹ **ਵਿਆਹ** ਵਰਗਾ, ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਬੇਓੜਕੀ। ਪਰ ਕਾਸ਼ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤਕ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਜਿਤਨੀ ਮਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕੇ।

ਆਂਧਰਾ ਵਿੱਚ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜੋ 1200 ਸਿਖ ਸਿਪਾਹੀ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋ ਬਹੁਤੇ ਵਣਜਾਰੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਫੈਲਾ ਹੋਇਆ। ਪਰ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਣਜਾਰੇ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਪੱਕੀ ਤਰਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਰਖਣ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਸਿਕਲੀਗਰ

ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਪੱਕ ਸਿੱਖ ਦੇਖੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਕਬੀਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੋ ਦਰਬਾਰੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਦਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ, ਬੁਰੇ ਤੋ ਬੁਰੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇਹ ਸਿਕਲੀਗਰ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਤਾਂ ਮਾਣ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਬੀ ਖਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਕਮੇਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਹੈ।

ਉਹ ਵੇਲੇ ਬੜੇ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਜਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋ ਰਖਿਆ ਲਈ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰਵਾੜੀ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਉਹੀ ਮਾਰਵਾੜੀ ਵੀਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਜਰਨੈਲ ਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਯੁੱਧ ਲੜਣ ਲਈ ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਜੋ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਡਟ ਕੇ ਲੜੇ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹਾਰੇ ਪਰ ਮਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਨਹੀ। ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਣਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਮੰਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ। ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਧੰਦਾ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਘਰ ਘਰ ਹਥਿਆਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਜਦ ਲੋੜ ਪਵੇ ਮੁਗਲਾਂ ਵਿਰੁਧ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਕਲੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਦਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਲਈ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹਥਿਆਰ ਤਾਂ ਬਣਾਂਉਦੇ ਹੀ, ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੱਥ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਤੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਜਦ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆਂ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੂਤ ਉਨ੍ਹਾ ਨਾਲ ਆਇਆ ਤੇ ਅਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਅਤੇ ਪੁਖਤਗੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰਾਜਪੂਤ ਲੁਹਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਉਥੋਂ ਕਾਫੀ ਪਰਿਵਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਜੋ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਏ। ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਰ ਛੇਵੇਂ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤੇ। ਪਰ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਜੰਗ ਰਹਿਤ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਤਾ ਕੁੱਝ ਪਰਿਵਾਰ ਮਾਰਵਾੜ ਪਰਤ ਗਏ। ਚਿਤੌੜਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਥਾਨਿਕ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਘੁਮਕੜ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੁੱਮਣ ਲੱਗੇ। ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਆਪਸੀ ਕਬੀਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੇ ਵੱਟੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਵੀ ਪਾ ਦਿਤਾ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਪੱਕੀ ਤਰਾਂ ਜੁੜੇ ਸਿਕਲੀਗਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਆਸਾਮ ਵੀ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਜਾਗ ਪਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਸਿਕਲੀਗਰ ਵੀ ਇਕਠੇ ਹੋਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਵੀਰੂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਏ ਤੇ ਅਪਣੇ ਭਾਈ ਬੰਦਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਵੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਆਏ।

ਹਥਿਆਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੋਹਣੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਣ ਜਿਵੇਂ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਹੋਣ, ਇਤਨੇ ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਕਿ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਪਤਰੇ ਵੀ ਚੀਰ ਜਾਣ। ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਯੋਧੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿ ਸਵਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਇਕੱਲੇ ਲੜਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਵੇਖਕੇ ਆਪ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਕਲੀਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਵੇਖਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਲਾਡਲੇ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਵੀ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਤੇਗ, ਤਲਵਾਰ, ਖੰਡੇ, ਖੜਗ, ਤੁਬਕ, ਤਬਰ, ਤੀਰ, ਸੈਫ, ਸਰੋਹੀ, ਸੈਹਥੀ, ਭਾਲੇ, ਬਰਛੇ, ਤੋੜੇ, ਚੱਕਰ, ਨਾਗਦੌਣ, ਜੁੰਬੀਆ, ਜਾਫਰਤਕੀਆ, ਕਿਰਚ, ਕਰੌਤੀ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਅਪਣਾਇਆ।

ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਮਾਰਵਾੜੀ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, - ਸ਼ਸ਼ਤਰਾਂ ਸੰਗ ਤਿਆਰ ਕਰਾਨੇ ਲਗੇ ਮਾਰਵਾੜੀਏ (ਗੁ ਪ੍ਰ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ) ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਸ਼ਤਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ- (1) ਆਮੁਕਤ - ਜੋ ਹੱਥੋਂ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਜਿਵੇਂ ਤਲਵਾਰ, ਖੰਡਾ (2) ਮੁਕਤ- ਜੋ ਹੱਥੋਂ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਜਿਵੇਂ ਚੱਕਰ (3) ਮੁਕਤਾਮੁਕਤ- ਜੋ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਤੇ ਛੱਡੇ ਵੀ ਜਾ ਸਕਣ ਜਿਵੇਂ ਨੇਜ਼ਾ, ਸੂਆ, ਬਰਛੀ। ਹਥਿਆਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਸੀ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ

ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮ ਚੰਦ ਸੀ ਤੇ ਸਿਕਲੀਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਸੀ ਜੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਬੁਘੇਆਣੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਛੜ ਗਿਆ ਪਰ ਅਗਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਮੁਕਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੁਣਿਆ। (ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੰਨਾ 116) ਇਸ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਅਪਣੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਖਾਏ ਕਿ ਵੈਰੀ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਬੜੀ ਤਨਦੇਹੀ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਹ ਤੇਗ ਨੂੰ ਪੈਰ ਹੇਠ ਦਬਾਕੇ ਮਾਂਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾੜਣ ਲਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰ ਕਿਓਂ ਲਾਂਉਂਦੇ ਹੈਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਪੂਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਉਹ ਤਾਂ ਅਗਾਹਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਸਾਰੇ ਸਿਕਲੀਗਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰਖਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ। ਤਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਉਧਰੋਂ ਆ ਗਏ, ਦੇਖਕੇ ਅਸਚਰਜ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਿਕਲੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ - ਜਿਵੇਂ ਮੂਰਤੀ ਘਾੜਾ ਮੂਰਤੀ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਦਬਾਕੇ ਘੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮਾਂਜਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਟਹਿਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਸੋ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਫ ਹੈ। (ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ, ਭਾਗ 3, ਪੰਨਾ 931)। ਇਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਖਾਦਿਆਂ ਸਹਾਦਤ ਪਾਈ ਉਸ ਦਾ ਬਿਉਰਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਗ 8 ਪੰਨਾ ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ।

ਭਾਈ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੋਦਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਸਾਥ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਬਿਨਾ ਸੰਰਖਿਅਕ ਦੇ ਛੋਟੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਟਕਣ ਲੱਗੇ। ਕੁੱਝ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਪਿਛੌਂ ਕੁੱਝ ਮਹਾਰਾਜਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਅਬਦਾਲੀ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹਿੰਦੂ ਮਰਦ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਛੁਡਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਾਹਣ ਨੇ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਹਥਿਆਰ-ਘਾੜੇ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਮਦਨ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਿਕਲੀਗਰ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਣੀ ਆਸ ਕੌਰ ਵੇਲੇ ਮਿਸਰ ਨੌਧ ਨੇ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਿਕਲੀਗਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਖੁਮ ਸਿੰਘ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ, ਮਰਗਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਅਣਖ ਦਿਖਾਈ ਤੇ ਜਿਤ ਦਿਵਾਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦਰਬਾਰੇ ਸਨਮਾਨੇ ਗਏ ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਿਸਰ ਨੇ ਮਰਵਾ ਦਿਤੇ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤੋਪਾਂ, ਰਹਿਕਲੇ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਤੋੜੇਦਾਰ, ਕੋਟਲੀ, ਪਟਾ, ਚੂੜੀਦਾਰ ਤੇ ਸਾਦਾ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਹ ਬੰਦੂਕਾਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਹੌਰ ਦੀਆਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗ ਗਈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ ਕਬੀਲਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਇਹ ਟਿਕਾਣੇ ਛੱਡਕੇ ਗਡੀਆਂ ਉਪਰ ਫਿਰ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਤਸਲੇ, ਬਾਲਟੀਆਂ, ਖੁਰਪੀਆਂ, ਰੰਬੇ ਤੇ ਹੋਰ ਘਰਾਂ ਦਾ ਤੇ ਖੇਤੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਮੋਟਾ ਸਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਬਰਛੀਆਂ, ਛਵੀਆਂ, ਗੰਡਾਸੀਆਂ ਟਕੂਏ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰਹਿ ਗਏ ਜੋ ਵਿਕਦੇ ਘੱਟ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗਰੁਪਾਂ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ (ਬਸਣੀਏ), ਪਟਿਆਲਾ, ਸਰਹਿੰਦ, ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਮੋਗਾ ਆਦਿ ਵਿੱਚ (ਲਦਣੀਏ) ਤੇ ਟਪਰੀਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ (ਉਠਣੀਏਂ) ਅਬਲੋਵਾਲ, ਕਰਨਾਲ, ਪਾਣੀਪਤ, ਬਚਿਤਰਨਗਰ ਆਦਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਰ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ, ਆਂਧਰਾ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕਰਨਾਟਕ, ਗੁਜਰਾਤ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਦਾਸ ਨੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਇਨਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇਖੇ ਹਨ ਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਤਿ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਜੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਤਾ ਮਸ਼ੀਨੀ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਣਖ ਦੇ ਮਾਰੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ

ਉਪਰੋਂ ਘੋਰ ਅਣਪੜ੍ਹ। ਨਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਨਾ ਮਕਾਨ, ਨਾਂ ਚਜ ਦਾ ਖਾਣ ਨੂੰ, ਨਾ ਹੰਢਾਣ ਨੂੰ। ਜੋ ਕਮਾ ਲਿਆ ਸੋ ਖਾ ਲਿਆ, ਕਦੇ ਇੱਕ ਡੰਗ ਕਦੇ ਦੋ ਡੰਗ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬਣਾਉਣ ਜੋਗੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਿਕਲੀਗਰ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਜੁੜੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ ਤੇ ਪਗੜੀ ਸਜਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿਖੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਮਾਰੇ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਅਪਣੀ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਕਈ ਕੇਸ ਵੀ ਕਤਲ ਕਰਵਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਮਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜੇ ਹਨ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਸਾਂਭਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਧੁਰੇ ਤੋ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਸਿਕਲੀਗਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮੁਖ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸਿਕਲੀਗਰ **ਕਬੀਲਾ,** ਬੁਢਾ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਿਕਲੀਗਰ **ਪ੍ਰਸੰਗ,** ਡਾ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਦੇ ਗੁਰੂ **ਦੇ ਸ਼ੇਰ,** ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਜ਼ਾਕ ਦਾ ਸਿਕਲੀਗਰ **ਕਬੀਲੇ** ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਗਿਆਨ. ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਹੀਦ **ਬਿਲਾਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ** ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਅਕਤੂਬਰ 2002 ਦਾ ਸਿਕਲੀਗਰ **ਤੇ ਵਣਜਾਰਾ ਅੰਕ,** ਡਾ ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਕਲੀਗਰਾਂ ਉਪਰ ਸਿਖ ਰਿਵੀਊ, ਸਚ ਖੰਡ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਤੇ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਲੇਖ।

ਸਤਿਨਾਮੀਏ

ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਝਾੜਖੰਡ, ਬੰਗਾਲ ਆਦਿ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਘਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸਿੱਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਠਾਰਵੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਮੁਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ਜੀਆ ਲਾਉਣ ਤੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਢਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਰੁਧ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ ਭਰਵੀਂ ਟੱਕਰ ਲਾਈ ਸੀ ਤੇ ਬਗਾਵਤ ਕਰਕੇ ਅਜੋਕੇ ਦਖਣੀ ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਉਤਰੀ ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚੋਖਾ ਚਿਰ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਹੋਕੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਖਿਆ ਜਦ ਤਕ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਆਮ ਜੰਤਾ ਉਪਰ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਇੰਤਹਾ ਨਾ ਹੋ ਗਈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਸੰਨ 1667 ਵਿੱਚ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ - ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ 5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜ਼ਜ਼ੀਆ ਟੈਕਸ ਭਰਨਗੇ। ਅਪ੍ਰੈਲ 9, 1669 ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ - ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਿਰ ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਡੇਰੇ ਢਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕਾਂ ਗਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। (ਮਾਸਿਰ-ਇ-ਜਹਾਂਗੀਰੀ 1947, ਪੰਨਾ 51-55, ਸਰਕਾਰ, ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਭਾਗ 3, ਪੰਨਾ 265) ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਿਰ, ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਢਾਉਣ ਤੇ ਜ਼ਜੀਆ ਲਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਆਸਾਮ ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ 1671 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਪਰਤ ਪਏ ਤੇ ਜਨਵਰੀ 1672 ਵਿੱਚ ਦਿਲੀ ਪਹੰਚੇ (ਪੰਜਾਬ ਪਾਸਟ ਐਂਡ ਪ੍ਰੈਜ਼ੈਂਟ, ਅਪ੍ਰੈਲ 1975, ਪੰਨਾ 234) ਤੇ ਦਿਲੀ ਆਕੇ ਆਪਨੋ - ਭੈ ਕਾਹੂ ਕੋ ਦੇਤ ਨਹਿੰ, ਨ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ - ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸਤਿਨਾਮੀਏ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਸੰਦੇਸ਼ੇ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਇਆ।

ਇਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਦਾ ਆਗੂ ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਸ ਸੀ। ਉਹ ਜਨਮੋਂ ਚੰਦੇਲ ਰਾਜਪੂਤ ਸੀ ਤੇ ਸਰਦਾਹੀ ਬਾਰਾਬਾਂਕੀ ਦਾ ਜੰਮ ਪਲ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਲਾਲ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਤੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਿਲੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਡਰ ਕੇ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਹੋਰ ਬੁਲੰਦ ਹੋਣਗੇ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ -ਭੈ ਕਾਹੂ ਕੋ ਦੇਤ ਨਹਿੰ, ਨ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ- ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਸ ਵੀ ਸੀ।

ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਾ ਇੱਕ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਹਿਸਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਜਦ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਕੁੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਲਈ. ਗਏ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਨੇ ਸਿਪਾਹੀ ਕੁੱਟ ਕੱਢੇ। ਜਦ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੁਕਾਉਣ ਲਈ ਸੈਨਾ ਇਕਠੀ ਕਰਕੇ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸੈਨਾ ਉਪਰ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿਤਾ। ਮੁਗਲਈ ਸੈਨਾਂ ਨਾਰਨੌਲ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਦੌੜ ਗਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਵਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਰਾ ਸਕਦਾ।

ਇਧਰ ਸ਼ਾਹੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡਰ ਫੈਲ ਗਿਆ ਕਿ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਦੇ ਹਰਾਏ ਨਾ ਜਾ ਸਕਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਗਾਵਤ ਫੈਲੇਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੇ ਫਿਰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਬਗਾਵਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਗਾਵਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਟੁਟਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਿਲੀ ਦੇ ਐਨ ਨੇੜੇ ਉਠੀ ਇਸ ਬਗਾਵਤ ਦਾ ਭਾਂਬੜ ਜੇ ਸਮੈ ਸਿਰ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਹਥੋਂ ਸਾਰੀ ਸਲਤਨਤ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਭਜਣ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਜਾਣਾ।

ਇਧਰ ਸਤਿਨਾਮੀਏ ਵੀ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬੈਠੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਆਗੂ ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਸ ਚੰਦੇਲ ਅਧੀਨ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਮੋਰਚੇ ਬਣਾ ਲਏ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਸੰਭਾਵੀ ਖਤਰੇ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਖਿਚ ਲਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਾਂ ਮੋਰਚੇਬੰਦੀ ਤੇ ਲਾਮਬੰਦ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਤਕੜੀ ਫੌਜ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਰ ਸਦਕਾ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਦੇ ਅਜਿਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਤੋੜਣਾ ਸੀ।

ਵਕਤ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਸ ਬਗਾਵਤ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਿਪਟਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਅਪਣੇ ਸਿਪਾਹ ਸਲਾਰ ਸਯਾਦ ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੈਨਾ ਦੇ ਝੰਡਿਆਂ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਅਪਣੇ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖ ਕੇ ਲਗਵਾਈਆਂ ਤਾਂ ਜੋਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਿਆ ਇਹ ਖੌਫ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੜਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਵਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਿਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ- ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਤੇ ਆਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਜਾਦੂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਖੂਬ ਪਰਚਾਰਿਆ। ਇਸ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਆਪ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਤੁਹਾਡੇ ਝੰਡਿਆਂ ਉਪਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨਗੀਆਂ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਰਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਫਰਾਂ ਦਾ ਨੇਸਤੋ ਨਾਬੂਦ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਪੰਨਾ 147)

ਵੱਡੇ ਜਰਨੈਲ ਥਲੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੇ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਭਾਰੀ ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪ ਜੋਸ਼ ਭਰਿਆ ਸੀ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਰਦੀ ਨਾਰਨੌਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਤੇ ਮੁਠੀ ਭਰ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਭਾਰੀ ਗੋਲਾ ਬਾਰੀ ਤੇ ਲਾਮਬੰਦੀ ਅਗੇ ਭਲਾ ਬਿਨ-ਹਥਿਆਰੇ ਸਤਿਨਾਮੀਏ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਟਿਕਦੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਨ ਸੁਟੇ ਤੇ ਨਾ ਗੋਡੇ ਟੇਕੇ। ਰਾਤ ਤਕ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਾਤ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ। ਹਟਦੇ ਹਟਦੇ ਉਹ ਮਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਲ ਵਧਦੇ ਗਏ ਤੇ ਮਾਰ ਕਾਟ ਕਰਦੀ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਅਜੋਕੇ ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਬਿਖਰ ਗਏ। ਪਿਛੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤ ਗਈ।

ਉਸ ਸਮੇ ਤੋਂ ਅਜ ਤਕ ਸਤਿਨਾਮੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਗਲ ਹੋਰ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਧਨੀ, ਤਾਕਤਵਰ ਤੇ ਪੰਡਿਤਊ ਤਬਕੇ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਦਬਾਈ ਰਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼

ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਤਾਂਹ ਨਾ ਉਠਣ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਨਾਮੀਏ ਅਪਣੇ ਝੁਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕਠਾ ਹੋਕੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਰਹੁ ਰੀਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ। ਘਾਸੀ ਰਾਮ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਲਿਆ ਕੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਤੇ ਜਾਬਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਈ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਾਈ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੁਤਪੂਰਵ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਅਜੀਤ ਜੋਗੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਧਮਤਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਸਤਿਨਾਮੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸੜ ਗਿਆ ਪਰ ਲਕੜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਬਕਸੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਥਾਂ ਗੱਲ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਇੱਕ ਬੜੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ ਆਗ ਨਹੀਂ ਲਗੀ ਜਬ ਕਿ ਸਾਰਾ ਘਰ ਸੜ ਗਿਆ। ਜਬ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਖੋਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ। ਗਲ ਫੈਲਦੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਪੜਤਾਲਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਸ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। (ਦੈਨਿਕ ਭਾਸਕਰ, ਰਾਇਪੁਰ ਅੰਕ, ਮਿਤੀ 8-11-2003)

ਧਮਤਰੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅਪਣਾ ਘਰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਸਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਨਾਮੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹੜ੍ਹ ਹੀ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ। ਇਹ ਬੀੜਾ ਰਾਇਪੁਰ ਦੀ ਸਤਿਨਾਮ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਚੁਕਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਕਾਟਿਸ਼ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਿਲ ਨੇ ਭਰਵਾਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਤਾ ਜੋ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਨਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੁੱਝ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਪਣਾ ਯਥਾ ਯੋਗ ਤਾਣ ਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਥਾਨਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਸਥਾ ਨਾਗਪੁਰ, ਸਤਿਨਾਮ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਰਾਇਪੁਰ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਲੁਧਿਹਾਣਾ, ਵਣਜਾਰਾ ਠੈਂਡ ਅਦਰ ਵੀਕਰ ਸੈਕਸ਼ਨਵੈਲਫੇਅਰ ਟ੍ਰਸਟ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਦਿ ਅਪਣੇ ਵਿੱਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਮਾਇਆ ਪੱਖ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗੇਰੇ ਹਨ ਸਕਾਟਿਸ਼ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ ਆਦਿ। ਪਰ ਇਹ ਉਪਰਾਲੇ ਉਤਨੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਇਨਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਲਾਡਲਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰ ਸਕਣ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ। ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਮੁਚਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਗੱਲ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।